

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**Парламентське дослідження
щодо закордонного досвіду регулювання відносин, що виникають у зв'язку
з оборотом віртуальних активів***

Анотація. У парламентському дослідженні висвітлено стан правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні та її державах-партнерах. Наведено сучасні підходи Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) щодо запобігання зловживанню віртуальними активами. Розкрито положення основних актів права Європейського Союзу, які встановлюють правила для ринку віртуальних активів.

Ключові слова: віртуальні активи, постачальники послуг у сфері віртуальних активів, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), легалізація віртуальних активів, криптовалюта, криптосфера, блокчейн.

Зміст

Вступ.....	4
Основна частина.....	5
1. Сучасні доктринальні підходи до проблематики віртуальних активів.	5
2. Стан та проблеми регулювання обороту віртуальних активів і боротьби з правопорушеннями в цій сфері на міжнародному рівні.	8
3. Основні положення актів права ЄС у сфері обороту віртуальних активів.	14
4. Закордонний досвід легалізації, оподаткування та декларування віртуальних активів.....	20
4.1. Особливості порядку декларування віртуальних активів	30
4.2. Закордонний досвід застосування податкової амністії під час декларування віртуальних активів.....	31
5. Боротьба з правопорушеннями у сфері обігу віртуальних активів за кордоном	37
Висновки.....	40

Вступ

Віртуальні активи наразі стали одним із ключових елементів глобального фінансового ринку. Правове регулювання обороту віртуальних активів в Україні, як і в інших державах світу, є надзвичайно важливим, оскільки правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів, не мають кордонів, впливають на фінансові та інвестиційні ринки, а також на загальний розвиток цифрової економіки. Ризики використання віртуальних активів посилюються темпами інновацій та відсутністю правового регулювання.

В Україні активно запроваджуються заходи, спрямовані на регулювання галузі віртуальних активів та адаптацію національного законодавства до актів права Європейського Союзу (далі – ЄС) в означеній сфері. У лютому 2022 року було прийнято Закон України «Про віртуальні активи», який регулює відносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів і засади державної політики в цій сфері. Цей Закон набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня опублікування цього Закону.

Крім того, наразі на розгляді Верховної Ради України перебуває законопроект про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні (реєстр. № 10225-д від 24.04.2025), метою якого є створення правової основи для регулювання обороту віртуальних активів в Україні, із забезпеченням їх легального використання, оподаткування та захисту прав учасників ринку.

На вебсайті Уряду повідомляється, що було затверджено детальний план цифрової трансформації України на найближчі півтора року. Документ передбачає інтеграцію українського ринку до європейського цифрового ринку, запуск супутникового зв'язку для всієї країни та легалізацію криптовалют. Очікується, що у 2026–2027 роках українці зможуть офіційно купувати та продавати віртуальні активи, декларувати доходи та сплачувати податки. Також окремим законопроектом планується забезпечити підтримку венчурного фінансування цифрової економіки¹.

Метою цього дослідження є вивчення стану та проблем регулювання відносин, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів, у частині їх легалізації, боротьби з правопорушеннями в цій сфері та особливостей їх декларування на основі наукових та експертних позицій, емпіричних даних, аналітики міжнародних та іноземних інституцій, актів права ЄС, національного та закордонного законодавства тощо.

¹ Легалізація криптовалют, супутниковий зв'язок та електронні гаманці – затвердили плани Мінцифри на 2025-2026 роки. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/lehalizatsiia-kryptovaliuty-suputnykovy-zv'язok-ta-elektronni-hamantsi-zatverdyl-plany-mintsyfyry-na-2025-2026-roky>

Основна частина

1. Сучасні доктринальні підходи до проблематики віртуальних активів.

У науковій літературі спостерігається різноманіття підходів до визначення сутності терміна «віртуальні активи», їх правового статусу та ризиків, пов'язаних з їх обігом. Українські й закордонні дослідники намагаються поєднати економічну природу цифрових активів із належною правовою формалізацією, що є необхідною умовою забезпечення правової визначеності й фінансової стабільності. Особливої актуальності набувають питання державного регулювання, ліцензування та запобігання використанню віртуальних активів у злочинних схемах.

У монографічному дослідженні Кудь О., Кучерявенко М., Смичок Є. розглянули питання сутності й призначення віртуальних активів як фундаментального економіко-правового феномена, поява та використання якого стало можливим завдяки розвитку технології розподіленого реєстру (блокчейну) у відповідь на глобальну цифровізацію соціально-економічної системи. У межах дослідження наведено широкий спектр сучасних законодавчих тенденцій, які спостерігаються в усьому світі. Їх аналіз дозволяє зробити висновок про актуальність цієї теми. Монографія адресована фахівцям у сфері інформаційної та цифрової економіки, юристам, фінансовим організаціям, представникам бізнес-спільнот. Автори доходять висновку, що використання об'єктів матеріального світу в цифровому просторі як одна з можливостей блокчейну сприяє спрощенню товарообігу, дозволяє суб'єктам обмінюватися інформацією про такий об'єкт без його фактичного передання, а також управляти інформацією про такий об'єкт. По суті, виникає новий вид правовідносин – «право на право»².

Каменський Д. та Титаренко С. у результаті проведеного дослідження дійшли висновку, що вдосконалення вітчизняної моделі протидії практикам легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, повинно відбуватися не шляхом редакційного уточнення диспозиції статті 209 Кримінального кодексу України, а шляхом удосконалення нормативної бази та системи організаційно-правових заходів протидії таким практикам з боку національних регуляторів (Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку) та окремих підрозділів правоохоронних органів (передусім Служби безпеки України, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України). Зокрема, Закон України «Про віртуальні активи», який поки що не набув чинності, потребує ретельного системного аналізу щодо мінімізації «легалізаційних» загроз на ринку віртуальних валют і розвитку інституційних спроможностей національних регуляторів. Проаналізований у їхній статті міжнародний та американський досвід свідчить на користь запровадження саме такого, умовно кажучи, «моніторингово-регуляторного», а не суто санкційного підходу³.

² Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн : монографія / Олександр Кудь, Микола Кучерявенко, Євген Смичок. Харків : Право, 2019. 384 с.

³ Каменський Д.В., Титаренко С.С. Віртуальні активи як інструмент легалізації майна, одержаного злочинним шляхом: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 80: частина 2. С. 41-50. URL: <https://share.google/NXUlaITloarDXOYKv>

Гудіма Т., Устименко В., Джабраїлов Р., Черних О. у праці «Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: де-факто VS де-юре» стверджують, що існування «сірих зон» у певному сегменті суспільних відносин, зокрема у сфері обігу віртуальних активів, для правової держави є неприпустимим явищем, подолання якого є основним завданням права як соціального регулятора та держави як гаранта дотримання права всіма членами суспільства. На переконання дослідників, одним із яскравих прикладів порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права можуть виступати випадки залучення благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв у непрозорий та квазілегальний спосіб. Спираючись на закордонну практику, наголошено на тому, що отримання благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв або зарахування грошових коштів від їх продажу чи обміну на рахунок благодійної організації створює певні ризики і для такої організації, і для благодійників. Відповідно, для попередження випадків зарахування на рахунки благодійних організацій віртуальних активів, здобутих злочинним шляхом, вважається за необхідне нормативне закріплення обов'язку суб'єктів первинного моніторингу проводити ідентифікацію та перевірку особи, яка здійснює пожертву (первинного благодійника) або платежу за товар/послугу (первинного платника)⁴.

Самсін Р., досліджуючи державне регулювання у сфері обігу віртуальних активів в Україні, після прийняття первинного закону в цій сфері зробив висновок, що український законодавець при формуванні заходів державного регулювання діяльності учасників ринку віртуальних активів застосував ліцензування, скориставшись кращим закордонним досвідом⁵. У подальших його дослідженнях визначено, що на сучасному етапі, незважаючи на активні дії з боку урядів різних держав, міжнародних організацій і наднаціональних інституцій із правового врегулювання обороту віртуальних активів, установлення державного регулювання та певних обмежень у цій сфері, запровадження державних проєктів обороту національних валют на основі технології блокчейн та застосування інших заходів, спрямованих на усунення або зменшення ризику ймовірності впливу віртуальних активів на стабільність фінансових систем (як світової, так і національних), такий ризик зберігається, хоча зміщується на неконтрольоване розповсюдження окремих їхніх видів – криптовалют і стейблкоїнів.

Крім того, вартує уваги дослідження «Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванню тероризму», проведене Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) у 2022 році. У ньому здійснено огляд законодавства з регулювання віртуальних активів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї

⁴ Гудіма Т., Устименко В., Джабраїлов Р., Черних О. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: де-факто VS де-юре. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Том 5 (46), 2022. С. 137-148.

⁵ Самсін Р. І. Державне регулювання у сфері обігу віртуальних активів в Україні. *Право та інновації*. 2022. № 4(40). С. 69–74. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/f2cf935c-aa22-4611-88f3-891dec477a0a>

масового знищення в тих державах, які займають перші позиції у світі в цій сфері⁶.

Аналіз сучасних наукових підходів свідчить, що українська правова наука поступово формує системне бачення регулювання ринку віртуальних активів. У працях Кудь О., Кучерявенка М. та Смичка Є. простежується прагнення до глибокого осмислення цифрових активів як нового виду майнових прав, що породжує нові типи правовідносин – «право на право». Водночас дослідження Каменського Д. та Титаренка С. спрямовані на пошук оптимальної моделі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через підвищення ефективності регуляторного й інституційного контролю, а не лише шляхом криміналізації. Група авторів (Т. Гудіма, В. Устименко, Р. Джабраїлов, О. Черних) акцентує на потребі подолання правових «сірих зон» та забезпечення юридичної визначеності у сфері обігу віртуальних активів. Своєю чергою, Самсін Р. розкриває еволюцію державного регулювання, підкреслюючи роль ліцензування та міжнародного досвіду як запоруки фінансової стабільності. Загалом сучасні доктринальні підходи зводяться до визнання необхідності створення збалансованої нормативно-правової системи, яка одночасно сприятиме розвитку інновацій і забезпечуватиме фінансову безпеку та прозорість ринку.

⁶ Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. К., 2022. 587 с. URL: <https://share.google/NLCUkGN49VmE3sAG8>.

2. Стан та проблеми регулювання обороту віртуальних активів і боротьби з правопорушеннями в цій сфері на міжнародному рівні.

Віртуальні активи (криптоактиви) стосуються будь-якого цифрового представлення вартості, яке можна обмінювати, передавати або використовувати для оплати в цифровому форматі*.

На Рис. 1 відображено способи використання віртуальних активів.

Рис. 1. Способи використання віртуальних активів⁷.

На Рис. 2 відображено потенційні переваги і ризики використання віртуальних активів.

Рис. 2. Переваги і небезпеки використання віртуальних активів.

Без належного регулювання віртуальні активи також ризикують стати «безпечним притулком» для фінансових операцій злочинців і терористів. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – FATF)

⁷ Crypto-assets: how the EU is regulating markets. Website of the Council of the EU and the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/crypto-assets-how-the-eu-is-regulating-markets/>

* Деякі органи влади прийняли загальне регуляторне визначення, яке включає всі цифрові активи як нову форму фінансового інструменту. Інші впровадили більш детальні регуляторні визначення відповідно до економічної функції цифрових активів. Прийнята термінологія включає (але не обмежується ними): цифровий актив, криптоактив, віртуальний актив, цифровий розрахунковий актив, віртуальна валюта та криптовалюта. У цьому дослідженні термінологія відповідає тій, що прийнята на міжнародному рівні, на рівні ЄС та органами влади у відповідній юрисдикції.

стежить за розвитком подій у криптосфері та затвердила глобальні обов'язкові стандарти для запобігання зловживанню віртуальними активами з метою відмивання грошей та фінансування тероризму. Останніми роками деякі держави почали регулювати цей сектор, тоді як інші взагалі заборонили віртуальні активи. Однак, більшість держав ще не запровадили ефективних національних стандартів у цій сфері. Ці прогалини у глобальній системі правового регулювання створили значні лазівки, якими можуть скористатися злочинці, терористи та шахрайські режими⁸.

Держави повинні повноцінно та ефективно запровадити стандарти FATF як пріоритет щодо віртуальних активів. Водночас постачальники послуг у сфері віртуальних активів повинні вживати тих самих превентивних заходів, що й фінансові установи, такі як перевірка клієнтів, ведення обліку й звітування про підозрілі операції. Це забезпечить прозорість операцій з віртуальними активами та унеможливить потрапляння коштів, пов'язаних зі злочинністю і тероризмом, у криптосферу. Сьогодні багатьох постачальників послуг у сфері віртуальних активів сприймають як «ризикований бізнес» і позбавляють доступу до банківських рахунків та інших фінансових послуг. Ефективне глобальне впровадження стандартів FATF більшістю держав забезпечить продовження розвитку технологій віртуальних активів, надасть можливість відповідального розвитку та впровадження інновацій, а також створить рівні умови для учасників ринку віртуальних активів⁹.

У 2025 році у шостому цільовому оновленому Звіті щодо глобального впровадження заходів протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму стосовно віртуальних активів і постачальників послуг у сфері віртуальних активів FATF наголошує на необхідності вжиття більш рішучих заходів для захисту цілісності міжнародної фінансової системи. У звіті зазначається, що в цілому юрисдикції, включаючи ті, що мають активну діяльність у сфері віртуальних активів, із 2024 року досягли прогресу в розробці або впровадженні регулювання протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму і вживанні заходів із нагляду та правозастосування у сфері віртуальних активів. FATF також наголошує на необхідності подальшої роботи з ліцензування та реєстрації постачальників, а також на проблемі, що юрисдикції продовжують поставати перед труднощами в ідентифікації фізичних або юридичних осіб, які здійснюють діяльність у сфері віртуальних активів. Також у Звіті відмічено, що 99 юрисдикцій прийняли або знаходяться в процесі прийняття законодавства, що імплементує «правило подорожей» (the Travel Rule). Це правило забезпечує прозорість інформації щодо транскордонних платежів. Звіт містить приклади передових практик, які можуть бути враховані державами при розробці своїх систем нагляду¹⁰.

Крім того, відповідно до Звіту FATF «Цільове оновлення про впровадження стандартів FATF щодо віртуальних активів та постачальників

⁸ Virtual Assets. *Website of the FATF*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html>

⁹ Virtual Assets. *Website of the FATF*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html>

¹⁰ FATF urges stronger global action to address Illicit Finance Risks in Virtual Assets. *Website of the FATF*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/targeted-update-virtual-assets-vasps-2025.html>

послуг у сфері віртуальних активів»¹¹ (червень 2025 року) більшість членів FATF легалізували ринок віртуальних активів. Вони вже мають ліцензованих постачальників послуг у сфері віртуальних активів та вживають заходів із протидії порушенням в означеній сфері. У Табл. 1 наведено стан правового регулювання сфери віртуальних активів деяких держав-членів FATF.

Таблиця 1

Держава	Проведено оцінку ризиків, що охоплює віртуальні активи та діяльність постачальників послуг у сфері віртуальних активів	Заборонено використання віртуальних активів та діяльність постачальників послуг у сфері віртуальних активів	Прийнято законодавство/регулювання, що вимагає реєстрації або ліцензування постачальників послуг у сфері віртуальних активів та застосування заходів протидії порушенням у сфері віртуальних активів	Наявні зареєстровані або ліцензовані постачальники послуг у сфері віртуальних активів
Австралія	так	ні	так	так
Австрія	так	ні	так	так
Бельгія	так	ні	так	ні
Канада	так	ні	так	так
Китай	так	ні	—	—
Кіпр	так	ні	так	так
Чехія	так	ні	так	так
Данія	так	ні	так	так
Єгипет	так	ні	так	так
Естонія	так	ні	так	так
Фінляндія	так	ні	так	так
Франція	так	ні	так	так
Німеччина	так	ні	так	так
Греція	<i>в процесі</i>	ні	так	так
Ісландія	так	ні	так	так
Індія	так	ні	так	так
Індонезія	так	ні	так	так
Ірландія	так	ні	так	так
Ізраїль	так	ні	так	так
Італія	так	ні	так	так
Японія	так	ні	так	так
Казахстан	так	ні	так	так
Литва	так	ні	так	так
Нідерланди	так	ні	так	так
Нова Зеландія	так	ні	ні	ні

¹¹ FATF (2025), Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on Virtual Assets/VASPs, FATF, Paris, France. Website of the FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/2025-Targeted-Update-VA-VASPs.pdf.coredownload.pdf>

Норвегія	так	ні	так	так
Польща	так	ні	так	так
Португалія	так	ні	так	так
Південна Корея	так	ні	так	так
Сінгапур	так	ні	так	так
Іспанія	так	ні	так	так
Швеція	так	ні	так	так
Швейцарія	так	ні	так	так
ОАЕ	так	ні	так	так
Велика Британія	так	ні	так	так
США	так	ні	так	так

Одним із важливих напрямів діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) є врегулювання ринку криптоактивів, які можна передавати та зберігати без взаємодії з традиційними фінансовими посередниками і без повного контролю центрального адміністратора щодо здійснених транзакцій або місця розташування криптоактивів. З огляду на особливості ринків криптоактивів, ОЕСР, співпрацюючи з країнами G20, у 2023 році прийняла Crypto-Asset Reporting Framework (далі – CARF) – спеціальну глобальну систему податкової звітності, яка передбачає автоматичний обмін податковою інформацією про операції з криптоактивами у стандартизованому порядку між юрисдикціями проживання платників податків на щорічній основі.

CARF складається з трьох окремих компонентів:

1) правила та відповідні коментарі, які можуть бути імплементовані у внутрішнє законодавство для збору інформації від постачальників послуг криптоактивів, що звітують, та відповідного зв'язку з юрисдикцією, що впроваджує CARF. Ці Правила та коментарі були розроблені навколо чотирьох ключових складових: сфера охоплення криптоактивів; організації та фізичні особи, на яких поширюються вимоги щодо збору даних та звітності; операції, що підлягають звітності, а також інформація, яка має бути повідомлена щодо таких операцій; процедури належної перевірки для ідентифікації користувачів криптоактивів і контролюючих осіб, а також для визначення відповідних податкових юрисдикцій для цілей звітності та обміну;

2) багатостороння угода між компетентними органами про автоматичний обмін інформацією відповідно до CARF (CARF MCAA) та пов'язані з нею коментарі (або двосторонні угоди чи домовленості);

3) електронна форма (схема XML), яка використовуватиметься компетентними органами для обміну інформацією в межах/з CARF, а також постачальниками послуг криптоактивів, що звітують, для надання інформації в межах/з CARF податковим адміністраціям (як це дозволено національним законодавством)¹².

¹² International Standards for Automatic Exchange of Information in Tax Matters Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard. Website of the Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-standards-for-automatic-exchange-of-information-in-tax-matters_896d79d1-en.html

Своєю чергою, Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board, FSB) як міжнародний орган, який контролює та надає рекомендації щодо світової фінансової системи, завершила розробку своєї глобальної регуляторної бази для діяльності з криптоактивами, щоб сприяти комплексності та міжнародній узгодженості регуляторних і наглядових підходів. Ця структура базується на принципі «однакова діяльність, однаковий ризик, однакове регулювання» та забезпечує міцну основу для забезпечення послідовного й комплексного регулювання діяльності з криптоактивами і так званими стейблкоїнами, що відповідає ризикам, які вони становлять, одночасно підтримуючи відповідальні інновації, потенційно спричинені технологічними змінами.

База складається з двох окремих наборів рекомендацій:

- Рекомендації високого рівня щодо регулювання, нагляду та контролю за діяльністю та ринками криптоактивів;

- переглянуті Рекомендації високого рівня щодо регулювання, нагляду та контролю за домовленостями про «глобальні стейблкоїни».

Рекомендації зосереджені на усуненні ризиків для фінансової стабільності й не охоплюють вичерпно всі конкретні категорії ризиків, пов'язані з діяльністю з криптоактивами. Вони враховують уроки подій на ринках криптоактивів, а також відгуки, отримані під час публічних консультацій щодо пропозицій Ради з фінансової стабільності. Встановлено, що цифрові валюти центральних банків, що розглядаються як цифровізовані зобов'язання центральних банків, не підпадають під дію цих рекомендацій¹³.

Встановленням міжнародних стандартів на ринку віртуальних активів займається також міжнародна організація, яка об'єднує світових регуляторів цінних паперів і визнана світовим законодавцем стандартів регулювання фінансових ринків International organization of securities commissions (далі – IOSCO). Ця організація розробляє, впроваджує та сприяє дотриманню міжнародно визнаних стандартів регулювання фінансових ринків, вона тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями щодо глобального порядку денного регуляторної реформи. Цілі та принципи регулювання цінних паперів схвалені як G20, так і Радою з фінансової стабільності, і слугують загальними основними принципами оцінки сектору цінних паперів для програм оцінки фінансового сектору Міжнародного валютного фонду та Світового банку¹⁴.

У 2023 році IOSCO було остаточно затверджено Рекомендації щодо політики для ринків криптовалют та цифрових активів¹⁵. Ці рекомендації мають ключове значення для захисту інвесторів та цілісності ринку, зокрема для

¹³ FSB Global Regulatory Framework for Crypto-asset Activities. *Website of the Financial Stability Board*. URL: <https://www.fsb.org/2023/07/fsb-global-regulatory-framework-for-crypto-asset-activities/>

¹⁴ About IOSCO. *Website of the International organization of securities commissions*. URL: https://www.iosco.org/v2/about/?subsection=about_iosco

¹⁵ IOSCO Press Release: 16 November 2023. Policy Recommendations for Crypto and Digital Asset Markets. Final Report. *Website of the International organization of securities commissions*. URL: <https://share.google/pJgV5w2KobenBJ3bA>

забезпечення скоординованої глобальної регуляторної реакції на значні ризики, які створюють централізовані посередники у сфері віртуальних активів, так звані постачальники послуг у сфері віртуальних активів. Цільові рекомендації IOSCO детально описують регуляторні очікування, які можуть бути реалізовані шляхом застосування існуючих правил або розробки нових правил, залежно від юрисдикції, для усунення основних проблем, що спостерігаються на цих ринках.

Рекомендації встановлюють чіткі та надійні міжнародні регуляторні базові вимоги, щоб забезпечити дотримання постачальниками послуг у сфері віртуальних активів стандартів ділової поведінки, що застосовуються на традиційних фінансових ринках.

Рекомендації охоплюють шість ключових аспектів, що відповідають цілям та принципам IOSCO щодо регулювання ринку цінних паперів та відповідним допоміжним стандартам, рекомендаціям і передовим практикам IOSCO:

Рис. 3.

3. Основні положення актів права ЄС у сфері обороту віртуальних активів.

Окрему увагу слід звернути на стан правового регулювання сфери віртуальних активів в ЄС. Ключовими актами права ЄС, які встановлюють правила для ринку віртуальних активів, є:

Регламент 2023/1114/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів та про внесення змін до регламентів № 1093/2010/ЄС та № 1095/2010/ЄС, а також директив № 2013/36/ЄС та 2019/1937/ЄС (далі – Регламент (ЄС) 2023/1114)¹⁶ (відомий як MiCA) є першим комплексним законодавчим актом ЄС, що регулює ринок віртуальних активів. Його мета – забезпечити правову визначеність, захист інвесторів і стабільність фінансової системи, одночасно стимулюючи інновації у сфері блокчейну. Цей Регламент визначає уніфіковані правила щодо публічної пропозиції та допуску до торгівлі на торговельних платформах криптоактивів, а також щодо токенів, прив'язаних до активів, токенів електронних грошей і діяльності постачальників послуг, пов'язаних із криптоактивами.

Регламент (ЄС) 2023/1114 вперше об'єднує криптоактиви, емітентів криптоактивів та постачальників послуг, пов'язаних із криптоактивами, у межах однієї гармонізованої регуляторної бази. Рада офіційно схвалила цей Регламент 16 травня 2023 року.

Регламент охоплює три типи криптоактивів:

токени, прив'язані до активів, – підтримують стабільну вартість, посиляючись на кілька валют (які визнані законом як офіційний засіб платежу, тобто вони мають статус законного платіжного засобу («фіатні валюти»)), один або кілька товарів, один або кілька криптоактивів або кошик таких активів. Вони використовуються як засіб оплати для купівлі товарів і послуг, а також як засіб збереження вартості;

токени електронних грошей – підтримують стабільну вартість, посиляючись на вартість лише однієї фіатної валюти, та є електронними замінниками банкнот і монет. Їх призначення, головним чином, – це засіб оплати;

інші криптоактиви, такі як утилітарні токени.

Регламент (ЄС) 2023/1114 запроваджує вимоги до емітентів криптоактивів та постачальників послуг щодо: нагляду та авторизації транзакцій; прозорості; розкриття інформації про вплив криптоактивів на довкілля. За оцінками, деякі криптоактиви споживають стільки ж енергії щороку, скільки й деякі країни середнього розміру.

Згідно з Регламентом (ЄС) 2023/1114 постачальники послуг, пов'язаних із криптоактивами, повинні мати дозвіл на діяльність в ЄС. Вони повинні

¹⁶ Consolidated text: Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02023R1114-20240109>

дотримуватися вимог щодо захисту прав споживачів і нести відповідальність у разі втрати криптоактивів інвесторів. Європейське банківське управління вестиме публічний реєстр постачальників послуг, пов'язаних із криптоактивами, які не відповідають вимогам. Криптоактиви, які вже регулюються законодавством ЄС, залишатимуться предметом чинних правил.

Відповідно до статті 59 Регламенту (ЄС) 2023/1114 надання будь-яких послуг, пов'язаних із криптоактивами, підлягає попередній авторизації компетентним органом держави-члена, в якій такий суб'єкт має намір здійснювати діяльність. Тобто Регламент запроваджує єдиний дозвольний режим, що передбачає, що провайдер криптоактивів може надавати свої послуги на території ЄС лише після отримання відповідного дозволу (ліцензії) та включення до публічного реєстру.

Стаття 60 Регламенту (ЄС) 2023/1114 визначає спрощений режим – «notification regime», який застосовується до певних категорій уже ліцензованих фінансових установ, зокрема кредитних організацій, інвестиційних фірм, установ електронних грошей, компаній з управління активами, які бажають надавати послуги, пов'язані з криптоактивами, у межах своїх існуючих повноважень. Такі суб'єкти не зобов'язані проходити повну процедуру авторизації, але повинні подати повідомлення (notification) до компетентного органу про намір здійснювати відповідну діяльність, а також підтвердити відповідність організаційним і технічним вимогам Регламенту (ЄС) 2023/1114.

Для всіх інших суб'єктів, які не мають аналогічного дозволу на здійснення фінансових послуг, застосовується повна процедура авторизації, встановлена статтями 62–63 Регламенту (ЄС) 2023/1114. Вона передбачає подання до компетентного органу заяви, установчих документів, опису системи управління ризиками, переліку заходів внутрішнього контролю, політики збереження активів клієнтів, відомостей про членів адміністративних органів та власників. Орган, розглянувши заявку, у разі позитивного рішення надає дозвіл (ліцензію) на здійснення діяльності постачальника послуг, пов'язаних із криптоактивами.

Відповідно до Додатка IV до Регламенту (ЄС) 2023/1114 для кожного виду криптопослуг встановлено мінімальні вимоги до постійного капіталу, що фактично конкретизує фінансові критерії отримання дозволу (ліцензії).

З аналізу вказаних положень можна умовно виділити два типи дозвольних режимів (ліцензування) у сфері регулювання обігу криптоактивів: загальний та спрощений. Отримати ліцензію провайдера криптоактивів повинні всі суб'єкти, які не мають інших фінансових дозволів. Така ліцензія надає право здійснювати будь-яку діяльність, передбачену статтею 3(16) MiCA (обмін криптоактивів, управління платформами торгівлі, зберігання криптоактивів від імені клієнтів, консультування, розміщення тощо). Спрощений режим повідомлення – застосовується до фінансових установ, що вже мають відповідну ліцензію згідно з іншими актами права ЄС (наприклад, Директива 2013/36/ЄС (CRD IV), Директива 2014/65/ЄС (MiFID II), Директива 2009/110/ЄС (EMD2)), і лише розширюють діяльність на криптосервіси, еквівалентні їх базовим послугам.

Таким чином, система ліцензування, закріплена в Регламенті (ЄС) 2023/1114, є дворівневою – вона поєднує повноцінну процедуру авторизації для

нових суб'єктів та спрощений режим повідомлення для наявних фінансових установ, забезпечуючи водночас гармонізований доступ до єдиного європейського ринку криптоактивів.

Ще одним важливим актом, що регулює обіг віртуальних активів в ЄС, є Директива Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та про внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС¹⁷ (далі – Директива 2014/65/ЄС). Сфера дії цього акта поширюється на віртуальні активи (криптоактиви), якщо вони мають ознаки «фінансового інструмента» як це визначено у статті 4 та Додатку I(C) до Директиви. Зокрема, Додаток I містить перелік фінансових інструментів, серед яких: акції, облігації, інші цінні папери, що підлягають обігу; інструменти грошового ринку; частки в колективних інвестиційних схемах; опціони, ф'ючерси, свопи, форварди та інші деривативи на цінні папери, валюти, процентні ставки, товари тощо. Всі перелічені фінансові інструменти кваліфікуються як віртуальні активи (криптоактиви), якщо вони випущені за допомогою технології розподіленого реєстру (блокчейну) у формі токенів, мають майнову цінність і використовуються для платежів або інвестицій. Директива також визначає коло суб'єктів і види діяльності, на які поширюється її правове регулювання (стаття 2), регламентує правила поведінки при наданні інвестиційних послуг щодо фінансових інструментів (включаючи ті, що можуть бути токенозовані) (стаття 25); встановлює вимоги щодо звітування про транзакції та прозорості при торгівлі токенованими фінансовими інструментами (статті 26 та 27).

Для розмежування сфер правового регулювання Директиви 2014/65/ЄС та Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейський орган цінних паперів і ринків підготував Заключний звіт про Керівні принципи щодо умов та критеріїв кваліфікації криптоактивів як фінансових інструментів¹⁸ (далі – Звіт), в якому, зокрема:

- встановлюються чіткі критерії такого розмежування: активи, які кваліфікуються як фінансові інструменти, виключаються зі сфери дії Регламенту (ЄС) 2023/1114 і, відповідно, підпадають під регулювання Директиви 2014/65/ЄС;

- визначаються характеристики криптоактиву та умови, за наявності яких він вважається перевідним цінним папером, зокрема якщо він:

- ✓ не є інструментом платежу;
- ✓ належить до «класу цінних паперів», тобто має єдиного емітента і є взаємозамінним з іншими інструментами такого ж класу;
- ✓ підлягає обміну чи продажу;

¹⁷ Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj/eng>

¹⁸ Final Report on the Guidelines on the conditions and criteria for the qualification of crypto-assets as financial instruments. Website of the European Securities and Markets Authority. URL: <https://www.esma.europa.eu/document/final-report-guidelines-conditions-and-criteria-qualification-crypto-assets-financial>

- визначаються ознаки й особливості так званих «гібридних» («невзаємозамінних») токенів в аспекті аналізу їх функцій та можливостей застосування як фінансових інструментів;
- наголошується, що форма токенизації не змінює кваліфікацію віртуального актива як фінансового інструмента, навіть якщо технічно це криптоактив на блокчейні (так званий принцип технологічної нейтральності);
- передбачається необхідність здійснення оцінки характеристик віртуального актива окремо для кожного конкретного випадку (аналіз супровідних документів, прав, зобов'язань, можливостей переказу / торгівлі, стандартизації тощо).

Отже, якщо криптоактив має характеристики будь-якого з фінансових інструментів (наприклад, токен, що надає права, подібні до акцій чи облігацій, або токен-дериватив), його обіг та застосування охоплюється правовим регулюванням саме Директиви 2014/65/ЄС, а не Регламенту (ЄС) 2023/1114.

Обов'язковою умовою отримання ліцензії на надання послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, є дотримання компаніями вимог законодавства ЄС, спрямованого на захист інвесторів і попередження фінансових злочинів. Відповідні норми містяться, по-перше, у так званих законодавчих пакетах КУС (Know Your Customer – правила щодо належної ідентифікації споживача) і АМЛ (Anti-Money Laundering – правила щодо протидії відмиванню грошей), та, по-друге, у Регламенті (ЄС) 2024/1624 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей або фінансування тероризму (далі – Регламент (ЄС) 2024/1624), який вже набрав чинності, але переважна більшість його положень почнуть застосовуватися з 2027 року.

Законодавчі пакети КУС та АМЛ включають низку актів вторинного законодавства ЄС у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, зокрема: Директиву 2015/849/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, внесення змін до Регламенту (ЄС) Європейського Парламенту та Ради 648/2012 і скасування Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС¹⁹; Директиву 2018/843/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, а також про внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС²⁰ (далі – Директива 2018/843); Директиву (ЄС) 2024/1640 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про механізми, що мають бути запроваджені державами-членами для запобігання використанню

¹⁹ Directive 2015/849/EU of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation 648/2012/EU of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj/eng>

²⁰ Directive 2018/843/EU of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2015/849/EU on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng>

фінансової системи з метою відмивання грошей або фінансування тероризму, внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937, внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 та її скасування²¹; а також Регламент (ЄС) 2023/1113 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про інформацію, що супроводжує перекази коштів і певних криптоактивів, та про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849²².

Сукупно ці акти узагальнюють і систематизують юридичні вимоги до постачальників послуг у сфері обороту віртуальних активів та поширюють на цю сферу правила щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Зобов'язання, що в них містяться, передбачають необхідність виконання таких ключових вимог:

- 1) дотримання процедур із належної обачності щодо клієнта:
 - ідентифікація та верифікація особи клієнта, включаючи збір і перевірку достовірності персональних даних (прізвище, ім'я, дата народження, адреса проживання);
 - встановлення та верифікація джерел походження коштів або статків, а також визначення загального профілю ризику клієнта;
 - виявлення бенефіціарних власників.
- 2) безперервний моніторинг ділових відносин і транзакцій:
 - аналіз найбільш значущих, складних або незвичних транзакцій, які не відповідають профілю клієнта або його звичній діловій активності;
 - проведення перевірок національних та міжнародних санкційних списків на предмет наявності / відсутності у них клієнтів, контрагентів та бенефіціарних власників;
 - застосування посиленої належної обачності через оцінювання та рейтингування (присвоєння балів) клієнту з огляду на виявлення у нього зв'язків із політично значущими особами та членами їхніх родин;
- 3) звітність та інформування уповноважених органів: подання звітів та невідкладне інформування Регулятора або відповідних підрозділів фінансової розвідки про будь-які підозри щодо відмивання коштів, фінансування тероризму або спроб здійснення таких операцій;
- 4) внутрішній контроль та аудит: регулярна оцінка, перегляд і тестування ефективності внутрішньої системи контролю, політик, процедур та механізмів управління ризиками щодо відмивання коштів та фінансування тероризму;
- 5) зберігання документації: встановлення обов'язку зберігати всі записи про ідентифікацію клієнтів, результати проведення процедур із належної обачності, звітність про підозрілі операції та всю історію транзакцій протягом встановленого законом мінімального строку (як правило, не менше п'яти років) після припинення ділових відносин.

²¹ Directive (EU) 2024/1640 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the mechanisms to be put in place by Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Directive (EU) 2019/1937, and amending and repealing Directive (EU) 2015/849. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj/eng>

²² Regulation (EU) 2023/1113 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on information accompanying transfers of funds and certain crypto-assets and amending Directive (EU) 2015/849. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1113/oj/eng>

Свою чергою, Регламент (ЄС) 2024/1624, положення якого почнуть застосовуватися з 10 липня 2027 року, має на меті значно посилити та уніфікувати правила у сфері боротьби з відмиванням грошей, зокрема і для криптоактивів. Він також покликаний усунути фрагментацію правового регулювання, яка наразі існує внаслідок наявності значної кількості актів вторинного законодавства ЄС у цій сфері, до яких вносилися численні зміни та доповнення, та забезпечити пряму дію однакових вимог у всіх державах-членах ЄС. Регламент (ЄС) 2024/1624 узагальнює та поширює правила, визначені у законодавчих пакетах KYC та AML, на весь сектор віртуальних активів, визначає обов'язкову ідентифікацію та комплексну перевірку особи клієнта для транзакцій понад 1000 євро; встановлює необхідність моніторингу транзакцій, перевірки клієнтів на наявність зв'язків із політично значущими особами та членами їхніх родин та їх можливе включення до санкційних списків, а також передбачає заборону анонімних крипторахунків / гаманців. Важливо також зазначити, що порівняно з директивами, які потребують транспонування їх положень до національних законодавств, що подекуди призводить до використання лазівок та відмінностей у правовому регулюванні ЄС і держав-членів, цей Регламент має низку переваг. По-перше, він має пряму дію, тобто не потребує імплементації і підлягає безпосередньому застосуванню у національних правопорядках із визначеної у його тексті дати (з 10 липня 2027 року). По-друге, ним охоплюється сфера криптоактивів, із одночасним зобов'язанням постачальників цих послуг суворо дотримуватись єдиних правил KYC / AML. Зрештою, він встановлює єдині стандарти для процедур ідентифікації та належної обачності щодо клієнта, вимог до бенефіціарної власності, внутрішніх систем і процедур контролю. Виходячи з цього, можна припустити, що саме цей Регламент (ЄС) 2024/1624 згодом стане ключовим актом, що регулює обіг віртуальних активів (включно із забезпеченням правоохоронних аспектів) у ЄС.

На *Рис. 4* продемонстровано переваги майбутніх правил ЄС щодо віртуальних активів.

Рис. 4. Переваги правил ЄС щодо віртуальних активів²³.

²³ Crypto-assets: how the EU is regulating markets. Website of the Council of the EU and the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/crypto-assets-how-the-eu-is-regulating-markets/>

4. Закордонний досвід легалізації, оподаткування та декларування віртуальних активів.

Після скандалів та краху основних постачальників у 2023 році, криптовалютний ринок скоротився до десятої частини обсягу торгів, що спостерігалася у 2021 році. До кінця жовтня 2024 року загальна ринкова капіталізація подвоїлася порівняно з попереднім роком. Це зростання було значною мірою зумовлено зростанням ціни біткойна, яке було стимульовано введенням спотових біткойн-ETF у США в січні 2024 року. Інші віртуальні активи також досягли значного зростання цін за той самий період. Після президентських виборів у США криптовалютний ринок продовжив зростати і з того часу досяг нових історичних максимумів, останній з яких був на початку грудня – приблизно 3,6 трлн євро. Очікування інвесторів щодо послаблення правової бази для торгівлі криптовалютою в США в майбутньому, що може призвести до зростання попиту, суттєво вплинули на цю цінову динаміку. Біткойн залишається домінуючим криптоактивом. Наприкінці 2024 року ціна біткойна досягла нового рекордного максимуму – трохи менше 103 тис. євро. Це у 2,7 рази більше, ніж у попередньому році.

Серед ключових тенденцій на криптовалютному ринку – зростання ліквідного стейкінгу. За допомогою ліквідного стейкінгу користувачі отримують альтернативні похідні токени в обмін на токени, які вони депонували. Потім вони можуть використовувати ці альтернативні токени і таким чином, наприклад, отримувати дохід від своїх застейкованих активів²⁴.

У статті 1 Закону про банківську діяльність *Німеччини* встановлено, що криптоактиви – це активи у значенні статті 3(1)(5) Регламенту (ЄС) 2023/1114 («криптоактив» означає цифрове представлення вартості або права, яке можна передати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології)²⁵.

Органом нагляду за ринком криптоактивів у Німеччині є Федеральне управління фінансового нагляду (далі – BaFin).

Регламент (ЄС) 2023/1113 тепер дозволяє здійснювати нагляд за постачальниками послуг у сфері обігу криптоактивів за правилами, гармонізованими на європейському рівні. До таких постачальників належать, наприклад, крипто-зберігачі, оператори платформ торгівлі криптоактивами та компанії, які надають клієнтам консультації щодо криптоактивів, переказують криптоактиви або керують портфелями криптоактивів для своїх клієнтів. Тому будь-хто, хто має намір працювати у Німеччині як постачальник послуг з обслуговування клієнтів, повинен звернутися до BaFin за дозволом згідно з Регламентом (ЄС) 2023/1113.

У Німеччині постачальники послуг, які бажають скористатися цією опцією, повинні подати повідомлення про авторизацію до BaFin (як органу нагляду держави походження). Надалі BaFin повідомляє державу-члена

²⁴ Risks in BaFin's Focus 2025. Website of the BaFin. URL: https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/Fokusrisiken/Fokusrisiken_2025/Druckansicht/Fokusrisiken_2025_druck_node.html

²⁵ Gesetz über das Kreditwesen (Kreditwesengesetz - KWG). Website des Bundesamt für Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/kredwg/_1.html

перебування про те, що послуги з криптоактивами будуть надаватися на транскордонній основі²⁶.

Ще одним напрямом діяльності BaFin є запобігання зловживанню фінансовою системою з метою відмивання грошей, фінансування тероризму та вчинення інших кримінальних злочинів, що може призвести до загрози активам установ. Органи фінансового сектору, що підпадають під нагляд BaFin в аспекті відмивання грошей, включають не лише кредитні установи, установи фінансових послуг та платіжні установи, а й компанії зі страхування життя, німецькі компанії з управління активами та осіб і компанії, які продають або конвертують електронні гроші. BaFin є єдиним компетентним органом у цій галузі (тоді як Deutsche Bundesbank не має компетенції у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму). Головна мета полягає в забезпеченні прозорості ділових відносин і фінансових операцій, використовуючи спеціальні запобіжні заходи на основі ризик-орієнтації.

Згідно з розділом 4 Закону про відмивання грошей (GwG) зобов'язані сторони повинні мати систему управління ризиками, яка включає аналіз ризиків відповідно до розділу 5 GwG та внутрішні заходи щодо ризиків відповідно до розділу 6 GwG. Це зобов'язання є основою ризик-орієнтованого підходу щодо відмивання грошей та фінансування тероризму. Відповідно до розділу 4 (1) GwG тип та обсяг діяльності зобов'язаних сторін повинні враховуватися при розробці системи управління ризиками. Зобов'язані сторони також повинні виконувати обов'язки щодо належної перевірки клієнта. Окрім ідентифікації клієнта, будь-якої особи, яка діє від його імені, та будь-якого іншого бенефіціарного власника або бенефіціара у випадку страхування, також необхідно визначити, чи є ці особи політично значущими особами, родичами таких осіб або близькими знайомими²⁷.

6 березня 2025 року Федеральне міністерство фінансів Німеччини оприлюднило новий лист щодо оподаткування доходів криптоактивів, який замінив попередній лист від травня 2022 року. Значною мірою зміст попередньої публікації BMF підтверджується, але є також деякі цікаві зміни, про які повинні знати криптоінвестори.

Як уже зазначалося, багато заяв, зроблених у листі Федерального міністерства фінансів Німеччини за 2022 рік щодо оподаткування доходів від криптовалют, залишаються актуальними, а саме:

1) криптоактиви залишаються економічними товарами. Вони оподатковуються під час продажу або обміну та зазвичай підпадають під приватні операції з продажу. Це означає, що прибуток оподатковується, якщо криптоактиви утримуються менше року, і не оподатковується, якщо вони утримуються більше року;

²⁶ Crypto-asset service providers – new simplifications and challenges under MiCAR. *Website of the BaFin*. URL: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Fachartikel/2025/fa_250122_MiCAR_Vereinfachungen_Herausforderungen_en.html?cms_expanded=false

²⁷ Prevention of money laundering and terrorist financing. *Website of the BaFin*. URL: https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/Geldwaeschepraevention/geldwaeschepraevention_node_en.html

2) майнінг та стейкінг – є оподатковуваним доходом, як від бізнесу, так і від іншого доходу;

3) аїдропи та хардфорки теж можуть оподатковуватися. Вирішальним фактором тут є надання послуги у відповідь;

4) компенсація збитків. Збитки все ще можуть бути компенсовані лише за рахунок інших приватних операцій продажу;

5) господарські активи проти приватних. Господарські активи підлягають обов'язковому бухгалтерському обліку.

Вимоги до криптоінвесторів щодо надання доказів і документації значно посилюються. У майбутньому кожен, хто торгує криптоактивами, повинен буде вести детальний огляд транзакцій та податкову звітність – і не лише для централізованих торгових платформ, але й для децентралізованих фінансових ринків. Платники податків тепер зобов'язані зберігати детальні огляди транзакцій та податкові звіти з торгових платформ і гаманців. Вони також повинні забезпечити повне документування всіх транзакцій, здійснених на торгових платформах або в електронних гаманцях. Рекомендується використовувати податкові звіти з торгових платформ або спеціалізованих програмних рішень. Вони повинні включати всі операції, що стосуються оподаткування, щоб забезпечити правильне визначення податкових зобов'язань. Торгові платформи часто обмежують доступність історії даних. Платники податків повинні регулярно створювати резервні копії даних про транзакції, оскільки подальший доступ до них може бути неможливим. Платники податків повинні забезпечити точність і повноту податкових звітів та оглядів транзакцій. Неточні або неповні записи можуть призвести до застосування не вигідних податкових умов. Податкові органи зазвичай визнають податкові звіти від приватних постачальників, за умови, що вони є правдоподібними та повними. Такі платформи, як CoinTracking, Accointing або Blockpit, пропонують комплексні звіти для податкової звітності про криптовалютні транзакції. Однак, платники податків повинні забезпечити регулярне резервне копіювання цих звітів, оскільки деякі платформи надають лише тимчасовий доступ до даних про минулі транзакції²⁸.

Відповідно до § 371 Податкового кодексу Німеччини²⁹ особа, яка добровільно, повно та достовірно виправляє або доповнює податкові відомості щодо всіх податкових правопорушень певного виду оподаткування, звільняється від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, передбаченої § 370. Таке звільнення можливе лише щодо правопорушень, на які не вплив строк давності, але щонайменше за останні десять календарних років. Механізм самотійного розкриття має на меті стимулювати добровільне виправлення

²⁸ New BMF letter on crypto in income tax law (2025): What will change for crypto investors? Website des ACCONSIS Wirtschaftsprüfung | Steuerberatung. URL: <https://www.acconsis.de/en/new-bmf-letter-on-crypto-in-income-tax-law-2025-what-will-change-for-crypto-investors/>

²⁹ Abgabenordnung (AO). § 371 Selbstanzeige bei Steuerhinterziehung. Website des Bundesamt für Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ao_1977/___371.html

податкових порушень і забезпечити надходження належних сум до бюджету без застосування кримінальних санкцій. Водночас закон містить виключення, за яких імунітет від переслідування не надається. Зокрема, звільнення від відповідальності не застосовується, якщо:

- особу або її представника було повідомлено про проведення податкової перевірки, розслідування чи кримінальне провадження;
- податкове правопорушення вже було виявлено повністю або частково, і винна особа знала або мала знати про це;
- сума податку або неправомірної вигоди перевищує 25 000 євро за кожне правопорушення;
- вчинено особливо тяжке порушення, передбачене § 370 (3) Податкового кодексу Німеччини.

Для випадків, пов'язаних із несвоєчасним поданням декларацій з ПДВ або податку на заробітну плату, закон встановлює спрощений порядок: якщо особа самостійно подає або виправляє декларацію після встановленого строку, звільнення від відповідальності все одно можливе за умови, що виявлення правопорушення відбулося саме внаслідок такого добровільного виправлення.

Загалом інститут добровільного розкриття інформації в Німеччині виконує функцію контрольованої податкової амністії, поєднуючи фіскальні та превентивні цілі: з одного боку, він стимулює платників самостійно усунути порушення, а з іншого – забезпечує швидке відновлення податкових надходжень без необхідності кримінального переслідування. У контексті декларування криптоактивів § 371 Податкового кодексу Німеччини має особливе значення: власники цифрових активів, які не повідомили або неповно задекларували доходи від криптовалютних операцій, можуть уникнути кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків шляхом добровільного розкриття, за умови, що податкові органи ще не розпочали перевірку чи розслідування, а також за умови повної сплати податку та відсотків. Такий підхід узгоджується з політикою Федерального міністерства фінансів щодо стимулювання добровільного дотримання податкових обов'язків у сфері цифрових активів.

У **США** немає комплексного федерального криптовалютного законодавства. На сьогодні регулювання обороту віртуальних активів фактично тільки почалося. Зокрема, прийнято Закон «Керівництво та впровадження національних інновацій для стейблкоїнів США» (або Закон GENIUS³⁰), який встановлює рамки для платежів у стейблкоїнах*. Конгресом США прийнято Закон CLARITY, який знаходиться на розгляді Сенату³¹.

Закон GENIUS вимагає від постачальників віртуальних активів бути застрахованими депозитаріями, такими як банки, мати резерви 1:1 в

³⁰ S.1582 - GENIUS Act. Website of the Congress.Gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/senate-bill/1582/text>

* Стейблкоїни – це криптовалюти, які підтримують фіксовану вартість шляхом прив'язки їхньої вартості до таких активів, як долар США або золото. (Website of the Payward, Inc. 2011–2025. URL: <https://www.kraken.com/uk/learn/what-are-stablecoins>)

³¹ H.R.3633 - Digital Asset Market Clarity Act of 2025. Website of the Congress. Gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/house-bill/3633/text#toc-H00DB23FB39484D138409D9E90227CAE0>

низькоризикових активах та дотримуватися вимог законів про банківську таємницю (BSA) і щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (AML/CFT).

Розділ 2(23) Закону GENIUS визначає «емітента стейблкоїнів із дозволом на виплату» як організацію, яка може випускати стейблкоїни у Сполучених Штатах, що вимагає схвалення федеральних регуляторів та забороняє іншим організаціям випускати стейблкоїни без цього статусу. У США основними регуляторами криптоактивів є Комісія з цінних паперів та бірж (SEC) для цифрових активів та Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC) для цифрових активів, класифікованих як товари.

Повноваження Комісії з цінних паперів та бірж щодо цифрових активів впливають із її загальних повноважень згідно із Законом про цінні папери 1933 року³² та Законом про фондову біржу 1934 року³³. На сьогодні відсутні нормативні акти регуляторів щодо проведення реєстрації віртуальних активів, а отже, реєстрація у Комісії з цінних паперів та бірж та Комісії з торгівлі товарними ф'ючерсами відбувається за стандартною процедурою як щодо цінних паперів.

Криптовалюта розглядається Податковим управлінням США (IRS) як майно для цілей федерального податку на прибуток³⁴.

Оподатковується як приріст капіталу:

- продаж віртуальних активів за фіатну валюту з прирощенням вартості;
- конвертація однієї криптовалюти в іншу;
- витрачання криптовалюти без попереднього продажу активу;
- звичайний дохід (короткострокові прибутки (утримувані менше року) від 10 % до 37 %);
- довгострокові прибутки (утримувані понад рік оподатковуються за ставкою 0 %, 15 % або 20 %)³⁵;
- залежно від доходу: заробітна плата в криптовалюті; обмін криптовалюти на товари чи послуги; дохід від самозайнятості (2,9 % від суми доходу від самозайнятості за податковий рік³⁶).

На рівні окремих штатів реєстрація постачальників віртуальних активів передбачена законами штатів³⁷. Наприклад, ліцензування (дозвіл) та регулювання діяльності підприємств із видобутку цифрових активів передбачено

³² SECURITIES ACT OF 1933. Website of the Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. URL: <https://share.google/EazjiFhmAolVIOgKc>

³³ SECURITIES EXCHANGE ACT OF 1934. URL: <https://share.google/eLTkdZUEw1bpu04il>

³⁴ For U.S. tax purposes, digital assets are considered property, not currency. Website of the IRS. URL: <https://www.irs.gov/filing/digital-assets#description>

³⁵ 26 U.S. Code § 1 - Tax imposed. Website of the Cornell Law School. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/>

³⁶ 26 U.S. Code § 1401 - Rate of tax. Website of the Cornell Law School. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/1401>

³⁷ Cryptocurrency, Digital or Virtual Currency and Digital Assets 2024 Legislation. Website of the NCSL. URL: <https://www.ncsl.org/financial-services/cryptocurrency-digital-or-virtual-currency-and-digital-assets-2024-legislation>

в Нью-Йорку, Каліфорнії, Арканзасі³⁸.

Порядок та правила декларування доходів від віртуальних активів встановлюється Податковою службою США. Будь-хто, хто продав криптовалюту, отримав її як оплату або здійснив інші операції з цифровими активами, повинен точно повідомити про це у своїй податковій декларації³⁹.

Правоохоронні органи США борються з крипозлочинністю шляхом використання інструментів аналізу блокчейну для відстеження незаконних транзакцій, міжнародної співпраці щодо обміну розвідувальними даними та забезпечення дотримання правил.

У США нагляд та контроль за криптовалютними транзакціями здійснюють кілька федеральних агентств залежно від характеру активу, включаючи Комісію з цінних паперів та бірж для цінних паперів та Комісію з торгівлі товарними ф'ючерсами для товарів та деривативів, для боротьби з відмиванням грошей/фінансуванням тероризму. Згідно із Законом про банківську таємницю⁴⁰ Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами для товарів та деривативів регулює діяльність установ, що здійснюють операції з грошовими коштами⁴¹.

Банки контролюються Федеральною резервною системою та Управлінням контролера валютного ринку в частині діяльності з цифровими активами. Хоча загального федерального закону не існує, агентства уточнюють свої ролі, а Конгрес вносить нові законодавчі пропозиції для забезпечення більш формального нагляду за сектором.

Відповідно до роз'яснень податкових органів США цифровий актив – це цифрове представлення вартості, записане в криптографічно захищеному розподіленому реєстрі або за допомогою будь-якої подібної технології. Цифрові активи розглядаються як майно для цілей оподаткування, і до будь-якої з цих транзакцій застосовуються загальні принципи податку на майно.

До поширених цифрових активів належать:

- конвертована віртуальна валюта та криптовалюта;
- стейблкоїни;
- токени.

Зазвичай платник податків повинен поставити позначку щодо декларування віртуальних активів, якщо:

- цифрові активи отримано як оплату за майно або надані послуги;
- цифрові активи отримано як винагороду;
- нові цифрові активи отримано в результаті майнінгу, стейкінгу та подібної діяльності;

³⁸ Act 174 of the Fiscal Session State of Arkansas As Engrossed: S4/24/24. *Website of the Powered by State. Net*. URL: https://custom.statenet.com/public/resources.cgi?id=ID:bill:AR2024000S79&cuicq=93d84396-c63b-526a-b152-38b7f79b4cfd&client_md=e4f6fea4-27b4-5d41-b7d3-766fe52569f0

³⁹ Taxpayers need to report crypto, other digital asset transactions on their tax return: *Website of the IRS*. URL: <https://www.irs.gov/newsroom/taxpayers-need-to-report-crypto-other-digital-asset-transactions-on-their-tax-return>

⁴⁰ The Bank Secrecy Act. *Website of the United States government*. URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-and-regulations/bank-secrecy-act>

⁴¹ Application of FinCEN's Regulations to Virtual Currency Software Development and Certain Investment Activity.

- цифрові активи отримано в результаті хардфорку (розгалуження блокчейну криптовалюти, яке розділяє одну криптовалюту на дві);
- особа позбулася цифрового активу в обмін на майно або послуги або на інший цифровий актив;
- особа продала цифровий актив або іншим чином позбулася будь-якої іншої фінансової зацікавленості в цифровому активі.

Платники податків повинні звітувати про всі доходи, пов'язані з їхніми операціями з цифровими активами. Якщо працівнику виплачували заробітну плату цифровими активами, він повинен повідомити про вартість активів, отриманих як заробітну плату. Неточне декларування доходів може призвести до нарахування відсотків та штрафів. Це включає різні джерела доходу, такі як процентні доходи, виплати по безробіттю та доходи, отримані від сфери послуг, гіг-економіки та цифрових активів⁴².

Казначейство та Податкова служба США видали Правила щодо звітності брокерів про розпорядження цифровими активами для клієнтів у певних операціях продажу або обміну. Цей документ містить остаточні положення щодо звітності й визначення реалізованої суми і бази для певних продажів та обмінів цифровими активами. Остаточні положення вимагають від брокерів подавати інформаційні декларації та надавати виписки отримувачів платежів, що повідомляють про валовий дохід та скореговану базу від розпорядження цифровими активами, здійснених для клієнтів у певних операціях продажу або обміну. Ці правила також вимагають від осіб, які звітують про нерухомість, подавати інформаційні декларації та надавати виписки отримувачів платежів стосовно покупців нерухомості, які використовують цифрові активи для придбання нерухомості⁴³.

Правила гарантують, що платники податків отримуватимуть звіти, що містять інформацію, надану до Податкового управління США за формою 1099-DA «Доходи від цифрових активів від брокерських операцій», що допоможе їм подавати податкові декларації та визначати свої податкові зобов'язання. Ця інформація додасть платникам податків впевненості у звітності про доходи від цифрових активів, одночасно покращуючи зусилля щодо дотримання законодавства. Остаточні положення не включають вимог щодо звітності для брокерів, широко відомих як децентралізовані або незберігальні брокери, які не отримують цифрових активів, що продаються або обмінюються.

Для транзакцій, що відбулися у 2025 календарному році (та про які буде повідомлено у 2026 році), органи нагляду не накладатимуть штрафи за неподання та ненадання Форм 1099-DA, якщо брокер докладе зусиль для правильного та своєчасного подання Форм 1099-DA і надання відповідних виписок отримувача платежу.

⁴² Taxpayers need to report crypto, other digital asset transactions on their tax return. *Website of the United States government*. URL: <https://www.irs.gov/newsroom/taxpayers-need-to-report-crypto-other-digital-asset-transactions-on-their-tax-return>

⁴³ Gross Proceeds and Basis Reporting by Brokers and Determination of Amount Realized and Basis for Digital Asset Transactions. A Rule by the Internal Revenue Service on 07/09/2024. *Website of the Federal Register*. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2024/07/09/2024-14004/gross-proceeds-and-basis-reporting-by-brokers-and-determination-of-amount-realized-and-basis-for>

Отже, у США немає загальнонаціональної «амністії» для власника віртуальних активів у випадку недекларування такого виду доходу. Натомість податковий облік і брокерське звітування є механізмом легалізації таких активів через регулярне декларування⁴⁴.

У **Канаді** вимагається, щоб криптовалютні торговельні платформи реєструвалися у адміністраторів цінних паперів⁴⁵. Оподаткування криптовалюти в Канаді регулюється Податковим агентством Канади відповідно до чинного Закону про податок на прибуток.

За транзакції, класифіковані як дохід, податок на прибуток стягується у розмірі до 33 % за федеральною та провінційною ставкою податку. За транзакції, класифіковані як прибуток, податок стягується за федеральною та провінційною ставкою податку з половини будь-якого прибутку⁴⁶.

Для осіб із річним прибутком понад 250 000 доларів США податок збільшиться з половини до двох третин у 2026 році⁴⁷. Податковий режим криптоактиву може бути визначений Податковим агентством Канади у кожному конкретному випадку⁴⁸.

Криптоактиви в Канаді визначаються як цифрові активи, що існують у криптографічно захищеному розподіленому реєстрі. Існує багато типів криптоактивів, найпоширенішими з яких є криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та Tether. Транзакції, пов'язані з криптоактивами, часто мають податкові наслідки та повинні бути відображені у податковій декларації⁴⁹.

Королівська канадська кінна поліція (RCMP)⁵⁰ розслідує та припиняє злочинну діяльність, пов'язану з криптоактивами, включаючи шахрайство й незаконну торгівлю, а також вилучає криптоактиви для судового розгляду. Канадський центр боротьби з шахрайством⁵¹ є центральним джерелом звітності та інформації для канадців, які стали жертвами шахрайства, зокрема шахрайства, пов'язаного з криптовалютою.

Центр аналізу фінансових операцій та звітів⁵² забезпечує дотримання бізнесом вимог Закону про доходи від злочинної діяльності (відмивання грошей) та фінансування тероризму, а також генерує практичну фінансову розвідку для правоохоронних органів та органів національної безпеки Канади, забезпечуючи при цьому захист персональної інформації, що знаходиться під його контролем.

⁴⁴ Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorist Financing Act S.C. 2000, c. 17 Assented to 2000-06-29. *Website of the Justice Laws Website*. URL: <https://lois-laws.justice.gc.ca/eng/acts/p-24.501/FullText.html>

⁴⁵ Is Crypto Legal in Canada : Regulations & Compliance for Cross-Border Payments. *Website of the Lightspark*. URL: <https://www.lightspark.com/knowledge/is-crypto-legal-in-canada>

⁴⁶ Income Tax Act (R.S.C., 1985, c. 1 (5th Supp.)). *Website of the Justice Low Website*. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/i-3.3/>

⁴⁷ Crypto Tax Canada: Expert Guide 2025. *Website of the Koinly*. URL: <https://koinly.io/guides/crypto-tax-canada/>

⁴⁸ Information for crypto-asset users and tax professionals. *Website of the Government of Canada*. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/programs/about-canada-revenue-agency-cra/compliance/cryptocurrency-guide.html>

⁴⁹ Reporting your crypto-asset income as an individual carrying on a business. *Website Government of Canada*. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/news/newsroom/tax-tips/tax-tips-2024/reporting-your-crypto-asset-income-individual-carrying-business.html>

⁵⁰ Royal Canadian Mounted Police. URL: <https://rcmp.ca/en/corporate-information/publications-and-manuals/our-next-chapter-rcmp-2024-27-strategic-plan#s6>

⁵¹ Canadian Anti-Fraud Centre. URL: <https://antifraudcentre-centreantifraude.ca/index-eng.htm>

⁵² Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada URL: <https://fintrac-canafe.canada.ca/intro-eng>

Регулятори цінних паперів провінцій/територій (наприклад, Комісія з цінних паперів Онтаріо) регулюють платформи торгівлі криптоактивами, які пропонують криптоактиви, що вважаються цінними паперами або деривативами. Такі платформи повинні бути зареєстровані провінційним регулятором цінних паперів для роботи в Канаді.

На сьогодні **Японія** прийняла спеціальне законодавство щодо обороту віртуальних активів. Це Закон про платіжні послуги⁵³, що містить розділ III-2 «Віртуальна валюта». Унормування операцій з віртуальними активами здійснюється також Законом про фінансові інструменти та біржі⁵⁴ (стаття 3-2).

Згідно з японським законодавством криптоактиви не є «цінними паперами», а криптовалюти вважаються грошовим виразом криптоактивів (стаття 2-2). Термін «віртуальна валюта» визначається у згаданому Законі про платіжні послуги в частині п'ятій статті 2 як криптовалюта, не деномінована в жодній фіатній валюті*, яка може використовуватися як засіб оплати.

В Японії передбачена обов'язкова реєстрація організацій, що надають послуги з обміну криптоактивами. Реєстрація здійснюється Агентством з фінансових послуг відповідно до Розділу III-2-1 Положення «Керівництво з нагляду за постачальниками послуг обміну криптоактивами»⁵⁵. Документ, зокрема, містить вимоги до претендентів на реєстрацію, а саме:

- вони повинні бути зареєстровані як акціонерні товариства або ліцензованими в іноземній державі як такі, що надають послуги, пов'язані з криптоактивами, або створити дочірню компанію або філію в Японії;
- заявка на реєстрацію має містити, серед іншого: розмір капіталу; імена директорів; назви криптоактивів; капітал, на основі якого компанія надаватиме відповідні послуги з віртуальних активів; методи, за допомогою яких управління криптоактивами користувачів буде відокремлено від управління власними криптоактивами.

Законодавство Японії не містить спеціальних положень щодо оподаткування доходів, отриманих від операцій з криптоактивами. Водночас прибуток, отриманий від торгівлі криптоактивами, вважається «різним доходом» для цілей визначення розміру податку на доходи фізичних осіб, а отже, до криптоактивів застосовується Закон Японії про податок на прибуток. Віртуальні активи розглядаються як майно, а прибуток від них оподатковується як «різний дохід», що додається до сукупного доходу (ставка згідно з статтею 89 згаданого Закону прогресивна – від 5 % до 45 %)⁵⁶. Доходи менше 200 000 єн податком на прибуток не обкладаються.

⁵³ Payment Services Act No. 59 of June 24, 2009. Website Japanese Law translation. URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3078/en>

⁵⁴ 令和7年6月1日 施行 現在施行 刑法等の一部を改正する法律の施行に伴う関係法律の整理等に関する法律 抄 (令和四年法律第六十八号. Website E-gov 法令検索. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/323AC0000000025>

* Фіатні гроші – це забезпечені фізичним активом грошові знаки, які є законним методом платежу.

Практично всі використовувані валюти є фіатними, зокрема гривня, долар США, євро та ін. (Website Dializ Finance. URL: <https://daliz.finance/blog/shcho-take-fiatni-hroshi-ta-yak-vony-pratsyuyut>)

⁵⁵ Guideline for Supervision of Crypto-Asset Exchange Service Providers: Laws & Regulations. Website FSA. URL: https://www.fsa.go.jp/en/laws_regulations/index.html

⁵⁶ 所得税法 (非居住者, 外国法人関連部分. Website of the Japanese Law Translation. URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3120/ja>

Крім того, Японське податкове агентство щороку публікує документ, який не є нормативним актом, однак враховується при обчисленні податків від операцій з криптовалютами⁵⁷. Отже, фактично будь-яке отримання доходу від операцій з віртуальними активами в Японії підлягає оподаткуванню, обрахованому згідно зі статтею 48-2 згаданого Закону про оподаткування прибутку.

Закон про податок на споживання⁵⁸ не передбачає оподаткування продажу або обміну криптоактивів. Однак, у разі отримання комісії за позику та відсотків від криптоактивів, податок на споживання підлягає стягненню.

В Японії обов'язок декларувати доходи визначено згідно зі статтею 33 Закону про податок на прибуток, де прибутки від операцій з криптоактивами розглядаються як «різні доходи» та оподатковуються відповідно до звичайної ставки оподаткування доходів фізичної особи, що підлягають декларуванню згідно зі статтею 120 (1) цього Закону.

Основними установами Японії, що займаються боротьбою зі злочинами, пов'язаними з криптоактивами, є: Агентство фінансових послуг; Національне поліцейське агентство.

Національне поліцейське агентство та префектурна поліція – це основні правоохоронні органи, відповідальні за запобігання, припинення та розслідування злочинів, зокрема тих, що стосуються віртуальних активів. У структурі Національного податкового агентства, яке є головним органом національного податкового адміністрування та правозастосування, є також Агентство громадської безпеки та розвідки, яке розслідує питання економічної безпеки, зокрема захист конфіденційних технологій. Національне поліцейське агентство проводить податкові перевірки та передає справи про ухилення від сплати податків державним прокурорам для порушення кримінальної справи. Агентство громадської безпеки та розвідки Японії збирає та аналізує розвідувальні дані для забезпечення боротьби з міжнародним тероризмом, розслідування діяльності підривних внутрішніх груп, моніторингу економічної безпеки та нагляду за організаціями, які вчинили масові вбивства, зокрема якщо вони були профінансовані за рахунок віртуальних активів. Агентство громадської безпеки та розвідки є одним із урядових агентств Японії, відповідальним за забезпечення безпеки в кіберпросторі⁵⁹. Агентство громадської безпеки та розвідки Японії займається боротьбою з криптозлочинністю, збираючи та аналізуючи інформацію про тенденції в кіберпросторі, зокрема ті, що пов'язані з криптовалютами, щоб сприяти громадській безпеці в Японії.

⁵⁷ Japanese Tax Authorities Releases FAQ (Ver9) on Crypto Taxes. *Website of the JTA*. URL: <https://japanprofessional.com/crypto-tax-faq-v9-2024/>

⁵⁸ 消費税法（昭和六十三年法律第百八号）. URL: https://laws.e-gov.go.jp/law/363AC0000000108#Mp-Ch_2

⁵⁹ Measures to Ensure Security in Cyberspace. *Website of the DataGuard*. URL: <https://www.dataguard.com/blog/best-cybersecurity-measures/>

4.1. Особливості порядку декларування віртуальних активів

У *Німеччині* не запроваджено загального обов'язкового декларування віртуальних активів для всіх їхніх власників. Водночас особи, які здійснюють операції з криптовалютами, зобов'язані самостійно відображати відповідні доходи у своїх податкових деклараціях, якщо такі операції призвели до отримання прибутку.

Прибуток, отриманий від продажу, обміну, стейкінгу або іншого використання віртуальних активів, підлягає оподаткуванню. Якщо активи утримуються понад один рік, прибуток від їх відчуження звільняється від оподаткування. Однак це звільнення не поширюється на доходи, отримані від стейкінгу, майнінгу чи лендінгу, які оподатковуються за окремими правилами.

Обов'язок декларування криптоактивів у Німеччині впливає із положень Закону про прибутковий податок (Einkommensteuergesetz⁶⁰, EStG). Зокрема, прибуток від операцій із криптовалютами розглядається як «інші доходи» (§ 22 EStG) або як «приватні операції з продажу» (§ 23 EStG), якщо відчуження активів відбувається протягом визначеного терміну. Детальні роз'яснення щодо застосування цих положень надає Федеральне міністерство фінансів (Bundesfinanzministerium, BMF). У березні 2025 року воно оприлюднило лист від 06 березня 2025⁶¹ (недоступний у вільному доступі через вимоги щодо конфіденційності), який містить офіційні інструкції щодо оподаткування криптовалют, які є обов'язковими для застосування податковими органами. Аналіз згаданих законів та нормативних актів Німеччини дає підстави стверджувати, що декларуванню підлягають лише ті операції з віртуальними активами, які забезпечують прибуток власнику. Зберігання криптоактивів понад один рік не оподатковується, а отже, не потребує декларування.

Служба внутрішніх доходів *США* (Internal Revenue Service, IRS) зазначає, що під час подання податкової декларації за 2023 податковий рік (яка подається навесні 2024 року), кожен платник податків, який продавав криптовалюту, отримував її як оплату або здійснював інші операції з цифровими активами, зобов'язаний точно відобразити ці дії у своїй декларації.

У США існує вимога декларувати віртуальні активи за 2024 податковий рік протягом податкового сезону 2025 року. Вимога звітувати про операції з криптовалютами встановлена Службою внутрішніх доходів США та включена у стандартні податкові форми⁶². Усі платники податків, які подавали декларації за 2023 рік, були зобов'язані відповісти на запитання про цифрові активи, розміщене на початку податкової форми 1040. Декларуванню підлягали різні види транзакцій, зокрема продаж, обмін, отримання криптоактивів як оплати за

⁶⁰ Einkommensteuergesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/estg/>

⁶¹ Aktualisiertes BMF-Schreiben vom 06.03.2025 Einzelfragen zur ertragsteuerrechtlichen Behandlung von virtuellen Währungen und von Token. Website Lange+Co. URL: <https://stb-steuerberater.de/bmf-schreiben-besteuerung-kryptowaehrungen/>

⁶² Taxpayers need to report crypto, other digital asset transactions on their tax return. IRS Website. URL: <https://www.irs.gov/newsroom/taxpayers-need-to-report-crypto-other-digital-asset-transactions-on-their-tax-return?utm>

товари чи послуги, а також як винагороди. Для розрахунку прибутку або збитків від операцій із використовувалися форма 8949⁶³ та Додаток D (Schedule D).

У **Канаді** власники криптоактивів, які здійснювали операції, що призвели до приросту капіталу або отримання доходу від підприємницької діяльності, зобов'язані декларувати такі доходи у своїх податкових деклараціях⁶⁴. Декларуванню підлягають виключно прибутки, отримані в результаті операцій із віртуальними активами.

У **Японії** декларування криптоактивів є обов'язковим, як для фізичних осіб, так і для юридичних осіб, і здійснювалося у 2023 та 2024 роках. Відповідно до статті 121 Закону про прибутковий податок, фізичні особи зобов'язані подавати річну декларацію у разі, якщо їхній сукупний річний дохід перевищує встановлений поріг.

Для осіб, які отримують «інший дохід» від операцій із криптоактивами, цей поріг становить 200 000 єн на рік⁶⁵. Отже, обов'язок декларування стосується лише доходів, отриманих від таких операцій.

Наведений вище аналіз порядку декларування віртуальних активів у чотирьох країнах свідчить, що декларуванню підлягають лише доходи, отримані від операцій (транзакцій) із віртуальними активами, які принесли прибуток їхнім власникам. Водночас загальний обов'язок декларування для всіх власників таких активів відсутній, оскільки саме володіння віртуальними активами не створює доходу й, відповідно, не підпадає під дію загального податкового законодавства.

4.2. Закордонний досвід застосування податкової амністії під час декларування віртуальних активів

У низці країн були запроваджені податкові амністії, що стосувалися криптовалют, які дозволили платникам податків легалізувати раніше незадекларовані активи. Такі заходи можна вважати частковими амністіями, оскільки вони не передбачали повного звільнення від оподаткування доходів, отриманих від операцій із віртуальними активами, а лише зменшували податкове навантаження для тих, хто вирішив легалізувати свої активи протягом визначеного короткого періоду, сплачуючи податки за зниженими ставками.

Зокрема, в **Італії** пунктами 138–142 статті 1 Закону про державний бюджет на 2023 рік⁶⁶ було передбачено так звану «регуляризацію» (часткову податкову амністію) щодо незадекларованих криптоактивів. Це дозволило платникам податків «виправити» порушення, пов'язані з податковим моніторингом (форма RW), а також з доходами, отриманими від операцій із криптоактивами, станом до 31 грудня 2021 року. Ця процедура не звільняла повністю від відповідальності, але передбачала сплату зменшених податків та штрафів. Платники отримали право узаконити свої віртуальні активи, сплативши

⁶³ About Form 8949, Sales and other Dispositions of Capital Assets. *IRS Website*. URL: <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-form-8949>

⁶⁴ Information for crypto-asset users and tax professionals. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/programs/about-canada-revenue-agency-cra/compliance/cryptocurrency-guide.html>

⁶⁵ Income Tax Act. *Japanese Law Translation Website*. URL: https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3120/en#je_pt2ch5sc2sb1at2

⁶⁶ LEGGE 29 dicembre 2022, n. 197. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/12/29/22G00211/sg>

штраф у розмірі 3,5 % від їхньої вартості, а також 0,5 % за кожен податковий період, у якому звітність не подавалася.

У липні 2024 року було запроваджено податкову амністію для криптоактивів в *Аргентині* відповідно до Закону № 27,743 від 27 червня 2024 року (далі – Закон)⁶⁷. «Режим регуляризації активів» відповідно до цього Закону визначає процедуру та умови добровільного декларування активів, раніше не відображених у звітності станом на 31 грудня 2023 року. Строк дії такого режиму продовжено до 30 квітня 2025 року, а органи виконавчої влади можуть продовжити його ще до 31 липня 2025 року включно (стаття 20). Пункт 24.1 статті 24 прямо відносить «криптовалюти, криптоактиви та аналогічні активи» до переліку об'єктів, що підлягають регуляризації. Відповідно до статті 28 Закону, податкові ставки становлять від 5 % до 15 % залежно від терміну подання декларації, а оподаткуванню підлягають суми, що перевищують 100 000 доларів США. Деталі процедури регуляризації криптоактивів були уточнені в підзаконних актах, таких як Декрет № 608/2024⁶⁸ та Генеральна резолюція № 5528/2024⁶⁹ Федеральної адміністрації державних доходів (AFIP). Ці документи конкретизують і доповнюють положення Закону, зокрема щодо порядку застосування норм до криптоактивів.

У 2023 році в *Бразилії* Програму легалізації незадекларованих іноземних активів, зокрема криптовалюти, із пільговою ставкою оподаткування було врегульовано статтею 14 Закону № 14,754/2023 (далі – Закон). Вона передбачала можливість для фізичних осіб, які є податковими резидентами Бразилії, оновити вартість своїх активів за кордоном, включно з віртуальними активами, отриманими до 31 грудня 2022 року. Платники податків повинні були сплатити податок на приріст капіталу за єдиною остаточною ставкою у розмірі 8 % до 31 травня 2023 року. Після закінчення цього терміну стандартна ставка становила 15 %. Хоча Закон не містить окремих положень, присвячених лише криптовалютам, вони розглядаються як частина «фінансових інвестицій за кордоном».

Конкретні правила щодо класифікації віртуальних активів як іноземних фінансових інвестицій та процедур їх легалізації були додатково роз'яснені Федеральною податковою службою Бразилії (RFB) в Інструкції № 2.180/2024⁷⁰.

Серед країн, розглянутих у межах цього дослідження, податкова амністія для віртуальних активів відповідно до Основних принципів, яким мають відповідати програми добровільного дотримання податкового законодавства (податкової амністії), схвалених FATF у 2010 році, не проводилася.

Зокрема, в чинному податковому законодавстві *Німеччини* не виявлено нормативних документів, що містили б положення про амністію віртуальних

⁶⁷ Ley 27743 HONORABLE CONGRESO DE LA NACION ARGENTINA, MEDIDAS FISCALES PALIATIVAS Y RELEVANTES DISPOSICIONES Fecha de sanción 27-06-2024.
URL: <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-27743-401268/texto>

⁶⁸ Decreto 608 / 2024 PODER EJECUTIVO NACIONAL (P.E.N.).
URL: <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/decreto-608-2024-401409>

⁶⁹ Resolución GENERAL 5528 / 2024 ADMINISTRACION FEDERAL DE INGRESOS PUBLICOS.
URL: <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/resoluci%C3%B3n-5528-2024-401625>

⁷⁰ Instrução Normativa RFB Nº 2180 DE 11/03/2024. Legisweb Website.
URL: <https://www.legisweb.com.br/legislacao/?id=456559>

активів відповідно до Основних принципів, яким мають відповідати програми добровільного дотримання податкового законодавства (податкової амністії), схвалених FATF.

Крім того, в оновленому звіті FATF про взаємну оцінку *Японії* за жовтень 2024 року⁷¹ не згадується про проведення країною податкової амністії для криптоактивів. Натомість у документі детально описано прогрес країни в посиленні свого законодавства щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванню тероризму (AML/CFT) у сфері віртуальних активів.

У *Сполучених Штатах Америки* не запроваджувалася спеціальна податкова амністія для віртуальних активів відповідно до Основних принципів FATF, ухвалених у 2010 році. Служба внутрішніх доходів США (Internal Revenue Service, далі – IRS) не пропонує окремої програми амністії щодо віртуальних активів (відповідних офіційних документів IRS не виявлено). Водночас Комісія з цінних паперів та бірж (SEC) через заяву свого Голови Гері Генслера підтвердила, що не надаватиме спеціальної амністії у справах, пов'язаних із криптовалютами⁷².

Натомість платники податків, які володіють незареєстрованими або незадекларованими віртуальними активами, можуть скористатися Програмою добровільного розкриття інформації (Voluntary Disclosure Program, далі – VDP), що діє в межах IRS⁷³. Хоча VDP не є класичною програмою «амністії» для віртуальних активів, вона забезпечує механізм для добровільного приведення у відповідність до вимог податкового законодавства тих осіб, які раніше не декларували свої доходи чи активи, зокрема криптовалюту. У межах VDP добровільне розкриття інформації передбачає повне, правдиве та своєчасне повідомлення про випадки навмисного недотримання податкових вимог. Учасники програми повинні:

- своєчасно подавати всю необхідну документацію, включно з формою 2848 для кожного платника податків або організації, що бере участь у програмі;
- співпрацювати з IRS у визначенні правильних податкових зобов'язань;
- сплачувати належні податки, відсотки та штрафи в повному обсязі або укласти угоду про розстрочку платежів⁷⁴.

У *Канаді* також не проводилася амністія для власників незадекларованих криптоактивів. Це підтверджується документами Агенства доходів Канади (Canada Revenue Agency, CRA), які, по-перше, не містять положень щодо застосування механізму амністії щодо незадекларованих віртуальних активів, а по-друге, описують альтернативний інструмент – участь у подібній до американської Програмі добровільного розкриття інформації (Voluntary

⁷¹ Japan's progress in strengthening measures to tackle money laundering and terrorist financing. Paris, 10 October 2024 - Since the 2021 assessment of Japan's measures to tackle money laundering and terrorist financing and the 2022 and 2023 Follow-Ups. *FATF Website*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Mutualevaluations/japan-fur-2024.html>

⁷² SEC to Crypto Industry: No Amnesty for Violations. *IRS Website*. URL: <https://gordonlaw.com/learn/sec-amnesty-unregistered-crypto-securities/>

⁷³ IRS Criminal Investigation Voluntary Disclosure Practice. *IRS Website*. URL: <https://www.irs.gov/compliance/criminal-investigation/irs-criminal-investigation-voluntary-disclosure-practice>

⁷⁴ What is the Voluntary Disclosure Practice (VDP)? IRS Criminal Investigation Voluntary Disclosure Practice. *IRS Website*. URL: <https://www.irs.gov/compliance/criminal-investigation/irs-criminal-investigation-voluntary-disclosure-practice>

Disclosures Program, VDP)⁷⁵. Умови та процедури подання заявки наведені на офіційному вебсайті [Canada.ca](https://www.canada.ca) – зокрема, на сторінці «*Voluntary Disclosures Program*». У цих документах зазначається, що VDP не є податковою амністією в повному розумінні, адже вона лише надає звільнення від штрафів і часткове звільнення від нарахованих відсотків, але не від основного податкового зобов'язання.

Для запобігання використанню податкових амністій з метою відмивання грошей, вимоги щодо визначення джерел походження віртуальних активів були встановлені відповідними законодавчими та нормативно-правовими актами в Італії, Аргентині та Бразилії.

Зокрема, Бюджетний закон *Італії* на 2023 рік (Закон № 197/2022)⁷⁶ передбачав податкову амністію, яка дозволяла легалізувати незадекларовані віртуальні активи. У межах цієї процедури платники податків мали подати декларацію про доходи та розкрити джерело походження активів. Податкова служба Італії (Agenzia delle Entrate) у Циркулярі № 30/2023⁷⁷, надала детальні роз'яснення щодо правил, процедур і вимог, які застосовуються до віртуальних активів у межах податкової амністії. У цих документах, зокрема в розділі 1.4, уточнювалися вимоги щодо розкриття інформації про походження активів відповідно до загальних правил фінансового моніторингу, що поширюються також на криптоактиви.

Крім того, відповідно до законодавства у сфері боротьби з відмиванням грошей (Anti-Money Laundering, далі – AML) Італія, як й інші країни, зобов'язана дотримуватися директив ЄС та міжнародних стандартів FATF. Ці стандарти вимагають, щоб усі фінансові операції, включно з амністією, проводилися з дотриманням правил AML, які передбачають обов'язкову перевірку та підтвердження походження коштів.

В *Аргентині* вимоги щодо підтвердження джерел походження активів у межах програм амністії встановлено Законом № 27.743⁷⁸ від 2024 року про регуляризацію активів. Цей Закон вимагає від учасників програми розкривати інформацію, яка підтверджує законне походження активів. Такі вимоги є обов'язковими складниками системи заходів із протидії відмиванню коштів.

Закон № 25.246⁷⁹ (Закон про боротьбу з відмиванням грошей) передбачає процедури належної перевірки клієнтів, які вимагають від фінансових установ, а тепер і постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP), збирати документи для встановлення особи, правового статусу та походження активів. Для здійснення нагляду та контролю за операціями з віртуальними активами створено підрозділ фінансової поліції, який згідно зі статтею 14 має

⁷⁵ Voluntary Disclosures Program. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/programs/about-canada-revenue-agency-cra/compliance/voluntary-disclosures-program.html>

⁷⁶ LEGGE 29 dicembre 2022, n. 197. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/12/29/22G00211/sg>

⁷⁷ Agenzia delle Entrate – Trattamento fiscale delle crypto-attività (circolare n. 30/E). URL: <https://www.dirittodelrisparmio.it/2023/11/02/agenzia-delle-entrate-trattamento-fiscale-delle-crypto-attivita-circolare-n-30-e/>

⁷⁸ Ley 27743 HONORABLE CONGRESO DE LA NACION ARGENTINA, MEDIDAS FISCALES PALIATIVAS Y RELEVANTES DISPOSICIONES Fecha de sanción 27-06-2024. URL: <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-27743-401268/texto>

⁷⁹ Ley 25246 - Jus.gob.ar – Infoleg. URL: <https://share.google/hvpw430Y3Vnq418P3>

право «запитувати звіти, документи, довідкову інформацію та будь-які інші матеріали, які вважає необхідними для виконання своїх функцій, від будь-яких державних, національних, провінційних чи муніципальних органів, а також від фізичних чи юридичних осіб, як державних, так і приватних. Усі вони зобов'язані надати запитувану інформацію у встановлені терміни під загрозою кримінальної відповідальності». Це положення поширюється також на емітентів і транзакції з криптоактивами що забезпечує належний фінансовий моніторинг і прозорість операцій у цій сфері.

Отже, в контексті амністії в Аргентині окремих положень законодавства щодо вимог до визначення джерел походження віртуальних активів не було прийнято. Водночас із прийняттям у 2024 році згаданого вище Закону № 25.246⁸⁰ було створено контролюючий орган, який діє за правилами FATF і зобов'язує Аргентину, що передбачають збір і перевірку інформації про походження коштів з метою запобігання їх відмиванню.

У **Бразилії** вимоги щодо походження активів, зокрема віртуальних, встановлені в Законі № 14.478/2022⁸¹ (Закон про віртуальні активи). Цей Закон регулює ринок віртуальних активів у Бразилії та встановлює загальні принципи боротьби з відмиванням грошей. Він зобов'язує постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами, вести облік транзакцій і передавали інформацію відповідним державним органам. Водночас закон не містить окремих положень, які б встановлювали вимоги щодо визначення джерел походження активів у межах програм амністії незадекларованих активів.

В Інструкції № 2.180/2024 Федеральної податкової служби Бразилії (Special Secretariat of the Federal Revenue of Brazil, RFB) передбачено, зокрема, подання Декларації про право на оновлення активів та прав за кордоном (Abex). Ця декларація доступна у Віртуальному центрі обслуговування е-САС на вебсайті Спеціального секретаріату Федеральної податкової служби Бразилії – RFB і має бути подана до 31 травня 2024 року. Стаття 54 Інструкції встановлює, зокрема, вимоги щодо ідентифікації декларанта, ідентифікації активів та прав, а також зазначення вартості активу або права, що опосередковано можна трактувати як вимогу щодо зазначення джерела походження віртуальних активів.

Аналіз законодавства країн, що проводили амністію незадекларованих віртуальних активів, свідчить, що ці країни застосовували загальні вимоги щодо боротьби з відмиванням грошей (AML). Однак, прямих вимог щодо надання первинних документів для підтвердження джерел походження не виявлено. Вимоги до первинних документів зазвичай містяться в нормативних актах міністерств фінансів зазначених країн, але ці вимоги не пов'язані безпосередньо з проведенням амністій віртуальних активів.

У відкритих джерелах не виявлено інформації про конкретні практики країн, які проводили амністію незадекларованих віртуальних активів. Хоча, наприклад, в **Італії** особи, які подавали заявку на участь у програмі амністії,

⁸⁰ Ley 25246 - Jus.gob.ar – Infoleg. URL: <https://share.google/hvpw430Y3Vnq418P3>

⁸¹ LEI N° 14.478, DE 21 DE DEZEMBRO DE 2022. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2019-2022/2022/lei/114478.htm

повинні були документально підтвердити законне походження коштів, використаних для придбання криптовалюти. Для цього власники віртуальних активів подавали до податкової служби пакет документів, що підтверджував законність отримання коштів на загальних підставах. Крім того, для власників віртуальних активів, придбаних давно, було передбачено можливість сплати податку з вартості активів станом на 1 січня 2023 року за зниженою ставкою, що суттєво спрощувало процедуру декларування для довгострокових інвесторів (пункт 133 статті 1 Закону про бюджет на 2023 рік⁸²).

⁸² LEGGE 29 dicembre 2022, n. 197. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/12/29/22G00211/sg>

5. Боротьба з правопорушеннями у сфері обігу віртуальних активів за кордоном

Транснаціональна злочинність, міжнародні терористичні угруповання та російські військові терористи, зберігаючи значний фінансовий вплив та потенціал, все частіше шукають нові джерела фінансування своєї протиправної діяльності та відмивання коштів. Це пов'язано з тим, що система блокчейн є певною «чорною скринею», що приховує більшу частину операцій від правоохоронних органів, які ведуть боротьбу з транскордонною організованою злочинністю, тероризмом та відмиванням «брудних» коштів. Злочинці використовують віртуальні активи як новий, зручний інструмент для безпечного переміщення та зберігання коштів, які згодом можуть використовуватися з метою фінансування злочинної діяльності, зокрема тероризму. Популярність віртуальних активів у злочинному середовищі обґрунтована тим, що в сучасних умовах чітко не окреслено юридичні параметри їхнього обігу, відповідальності, не встановлено межі її безпечного обігу та використання. Загальновідомо, що за віртуальні активи можна придбати широкий спектр нелегальних товарів та послуг. Зокрема, вони використовуються для оплати замовних злочинів, придбання та розповсюдження порнографічних матеріалів, при незаконному обігу зброї, наркотичних засобів та психотропних речовин, органів та тканин людини для трансплантації, торгівлі людьми, підроблених документів, нелегальних ліків, при фінансуванні тероризму тощо. Ці факти, а також можливість безконтрольного транскордонного переказу грошових коштів та їх подальшого переведення в готівку слугують передумовами високого ризику потенційного залучення віртуальних активів до схем, спрямованих на легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом та прямого фінансування тероризму.

Крім того, існують такі криміногенні властивості технічних характеристик віртуальних активів, як: високий ступінь анонімності власників та здійснених ними трансакцій; можливість здійснення миттєвих транснаціональних грошових переказів; відсутність будь-яких обмежень щодо сум таких переказів; транснаціональний характер віртуальних активів (неможливість встановлення державних та митних кордонів при проведенні трансакцій); незворотність таких трансакцій; відсутність єдиної керівної особи, яка може виступати як «центральна точка контролю» у процесі випуску та обігу віртуальних активів та яка може поінформувати уповноважені державні або правоохоронні органи про факти скоєння підозрілих операцій тощо. Саме тому віртуальні активи досить часто використовуються злочинцями як специфічний еквівалент грошових засобів під час торгівлі наркотичними засобами, психотропними речовинами, порнографічними матеріалами, зброєю, військовою технікою, іншими забороненими товарами й послугами, а також під час фінансування тероризму, з метою ухилення від сплати податків тощо.

Так, наприклад, політична влада США приділяє особливу увагу регуляторним аспектам майнінгу (від англ. *mining*, видобуток або створення) віртуальних активів. Причина такого моніторингу – виявлення спроб держави-агресора обійти санкції за допомогою майнінгу віртуальних активів. Зокрема, в

умовах військової збройної російської агресії, навіть попри потужний санкційний тиск на Росію, саме віртуальні активи допомагають вести торгівлю в обхід міжнародних та європейських санкцій через відсутність на криптовалютних біржах дієвих механізмів відстеження платежів, які здійснюють російські військові злочинці. Одночасно віртуальні активи залишаються єдиним каналом донатів та пожертвувань за участю прихильників Російської Федерації із-за кордону. Так, зокрема, починаючи з травня 2022 року проросійські активісти поступово нарощують обсяги залучення криптовалютних інвестицій у вигляді добровільних грошових пожертв. У цих процесах вагому роль відіграє російська закордонна діаспора, здійснюючи криптовалютні пожертвування на потреби російської армії. Із метою уникнення ідентифікації з боку правоохоронних органів, злочинці використовують такі сервери, як тумблери і міксери, які змішують у випадковому порядку операції з віртуальними активами, що, своєю чергою, значно знижує можливості розкриття скоєних кримінальних правопорушень у цій сфері. Існує чимало міксерів, які використовуються для здійснення анонімних переказів віртуальних активів.

На фоні посилення санкцій проти РФ, у травні 2023 року відділ національної безпеки Міністерства юстиції США розпочав незалежне розслідування проти криптобіржи «Binance» щодо виявлення механізмів сприяння росіянам обходити санкції та переказувати віртуальні активи для спонсорювання війни в Україні⁸³. Також у США була створена Національна група із захисту криптовалют (National Cryptocurrency Enforcement Team, далі – NCET) Міністерства юстиції США⁸⁴ для боротьби зі зростаючим незаконним використанням віртуальних активів. У межах своєї діяльності NCET проводила розслідування щодо фізичних та юридичних осіб, які використовують цифрові активи для вчинення та сприяння вчиненню різноманітних злочинів, приділяючи особливу увагу біржам віртуальних валют, сервісам змішування та переведення грошей, а також провайдерам відповідної інфраструктури. Проте, у квітні 2025 року NCET було ліквідовано на виконання рішення Президента США Дональда Трампа щодо спрощення регулювання цифрових активів⁸⁵. Працівники Міністерства юстиції більше не займаються переслідуванням криптобірж, міксерів та електронних гаманців. Натомість прокуратура зосереджується на боротьбі з шахраями, які використовують цифрові активи, та тими, хто завдає реальної шкоди інвесторам⁸⁶.

Таким чином, віртуальні активи отримали широке поширення у сфері тіньової економіки, у зв'язку з чим становлять загрозу міжнародній та національній безпеці держав. У цьому контексті існує високий рівень загроз

⁸³ Мін'юст США підозрює криптобіржу Binance у допомозі росіянам обходити санкції – Bloomberg. URL: <https://www.holosameryky.com/a/7082470.html>

⁸⁴ Міністерство юстиції створює команду для боротьби зі злочинністю у сфері криптовалют у Сполучених Штатах. URL: <https://financefeeds.com/uk/doj>

⁸⁵ ESTABLISHMENT OF THE STRATEGIC BITCOIN RESERVE AND UNITED STATES DIGITAL ASSET STOCKPILE. March 6, 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/03/establishment-of-the-strategic-bitcoin-reserve-and-united-states-digital-asset-stockpile/>

⁸⁶ Мін'юст США закриває підрозділ із розслідування криптозлочинів. URL: <https://finance.liga.net/ua/cryptoeconomics/novosti/miniust-ssha-zakryvaie-pidrozdil-z-rozsliduvannia-kryptozlochyniv>

стабільності функціонування національної та міжнародної фінансових систем, які формують віртуальні активи, що провокує регуляторні органи більшості держав світу запроваджувати законодавчі обмеження або заборони на деякі криптовалютні операції. Поряд із використанням віртуальних активів для вчинення вже звичних злочинів, таких як вимагання, шахрайство, торгівля наркотиками, дедалі частіше фіксуються нові склади кримінальних правопорушень, такі як: заволодіння віртуальними активами, відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, викрадення криптоактивів унаслідок несанкціонованого доступу до них, а також фінансування тероризму з використанням віртуальних активів тощо.

З огляду на це, в Україні необхідно зосередити увагу на виявленні та протидії зазначеній категорії кримінальних правопорушень. Поряд з удосконаленням нормативно-правового регулювання у сфері обігу віртуальних активів і посиленням відповідальності за злочини, пов'язані з ними, доцільно також налагодити тісну співпрацю з правоохоронними органами США та країн Європи. Важливим кроком є вивчення та запозичення їхнього успішного досвіду у сфері боротьби з кримінальними правопорушеннями, що пов'язані з обігом віртуальних активів.

Висновки

Україна наразі перебуває на шляху гармонізації свого законодавства про віртуальні активи з правом ЄС. Прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» та запропоновані відповідні зміни до Податкового кодексу України покликані створити основу для легального використання криптоактивів, їх оподаткування та захисту прав учасників ринку. Стратегічна ціль таких змін – повна інтеграція в європейський цифровий ринок. Згідно з планом цифрової трансформації вже у 2026–2027 роках українці зможуть офіційно купувати й продавати криптовалюту через українські компанії, декларувати отримані доходи та сплачувати податки від таких операцій. Це означає вихід сектору з тіні та його включення у легалізовану економічну діяльність. Акти права ЄС, передусім Регламент (ЄС) 2023/1114 (MiCA), слугують для України своєрідною «дорожньою картою» реформування крипторинку. Очікується, що імплементація положень MiCA (щодо ліцензування провайдерів, вимог до емітентів токенів, захисту споживачів тощо) відбуватиметься паралельно зі вступом України до ЄС. Вже зараз українська влада декларує намір запровадити європейські AML/KYC-стандарти – від фінансового моніторингу транзакцій до використання «Travel Rule» у вітчизняному законодавстві.

Подальший розвиток сфери віртуальних активів в Україні пов'язаний із венчурним фінансуванням цифрової економіки та впровадженням блокчейн-технологій у публічному секторі, що закладає основи для активного росту інновацій.

Глобальна тенденція легалізації криптоактивів через їх правове регулювання набирає обертів. Більшість держав – партнерів України вже легалізували діяльність крипторинків, запровадивши державну реєстрацію/ліцензування постачальників послуг та механізми нагляду за ними. У цих юрисдикціях легалізація криптоактивів здійснюється не шляхом разових амністій, а через постійні зобов'язання декларувати криптодоходи і звітувати перед регуляторами (як для власників активів, так і для бірж та брокерів). Такий підхід забезпечить рівні умови для українських учасників ринку зі своїми європейськими колегами та підвищить довіру до криптосфери. У підсумку очікується, що інтеграція України до ринку ЄС у сфері віртуальних активів сприятиме відповідальному розвитку українського крипторинку, притоку інвестицій та інновацій. Водночас міжнародні стандарти FATF вимагають від держав та постачальників послуг віртуальних активів суворого дотримання превентивних заходів, що забезпечить прозорість фінансових операцій і мінімізує ризики відмивання коштів та фінансування тероризму.

Проаналізована закордонна практика демонструє, що здебільшого легалізація криптоактивів відбувається через зобов'язання звітувати про криптоторгівлю та володіння віртуальними активами у щорічних податкових деклараціях, а також через обов'язок звітування бірж/провайдерів.

Водночас закордонний досвід свідчить – ефективний контроль та моніторинг за обігом криптоактивів є доволі складний для державних регулюючих органів через значні ризики з точки зору виявлення учасників та

відстеження незаконних дій, як от відмивання грошей, фінансування тероризму, ухилення від сплати податків тощо, що потребує ефективного законодавчого регулювання. Тому глобальна тенденція унормування обігу криптоактивів через удосконалення законодавства набирає обертів. Аналіз національних моделей регулювання криптовалют на прикладі чотирьох держав показав – практично жодна з них не має комплексного законодавства щодо унормування обороту віртуальних активів, крім частково Японії. Натомість більшість держав переважно вносять зміни до чинних нормативно-правових актів (Канада, Німеччина). Податкові та інші регуляторні органи (США, Німеччина, Канада) шляхом прийняття відповідних нормативних актів здійснюють тлумачення віртуальних активів як різновиду звичайних активів, обіг яких вже врегульовано чинними законами. Зокрема, оподаткування віртуальних доходів здійснюється як щодо товару або цінного паперу (США), грошей (Японія), майна (Канада), «іншого активу» (Німеччина) та ін. Загалом усі країни оподатковують тільки дохід, отриманий від операцій із криптоактивами. Усіма країнами доходи від операцій із віртуальними активами прирівняні до доходів від приросту капіталу, а отже законодавчо (Японія, Німеччина, Канада) або через нормативні акти державних фіскальних органів (США) будь-які прибутки, отримані від операцій із віртуальними активами декларуються. Просте зберігання криптоактивів без здійснення операцій із ними не підлягає декларуванню у всіх країнах, що були розглянуті.

Більшість країн уже легалізували діяльність крипторинків, запровадивши державну реєстрацію або ліцензування постачальників послуг та механізми нагляду за ними (усі розглянуті країни). У цих юрисдикціях легалізація криптоактивів здійснюється не шляхом разових амністій, які насправду є частковими, разовими та короточасними (зокрема, приклади Італії, Аргентини та Бразилії). Такі амністії не звільняють легалізовані доходи від оподаткування, а лише дають можливість за умови добровільного розкриття отримати знижені ставки податків або суми штрафів. Усі учасники ринку криптоактивів – власники активів, біржі та брокери (унормовано всіма державами) зобов'язані декларувати криптодоходи та звітувати перед регуляторами відповідно до вимог національного законодавства щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Застосування такого підходу в Україні має забезпечити рівні умови для національних учасників ринку з їхніми європейськими колегами та підвищити рівень довіри до криптосфери. Очікується, що інтеграція України до ринку ЄС у сфері віртуальних активів сприятиме відповідальному розвитку національного крипторинку, притоку інвестицій та впровадженню інновацій. Водночас міжнародні стандарти FATF вимагають від держав та постачальників послуг віртуальних активів суворого дотримання превентивних заходів, що забезпечить прозорість фінансових операцій і мінімізує ризики відмивання коштів та фінансування тероризму.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*